

ФАНТАСМАГОРИЧНІ ВІЗІЇ У РОМАНІ МАКСА КІДРУКА «ДОКИ СВІТЛО НЕ ЗГАСНЕ НАЗАВЖДИ»

У статті розглянуто особливості організації фантасмагоричних візій у романі Макса Кідрука «Доки світло не згасне назавжди». Досліджено специфіку сновидінь у тексті.

Ключові слова: фантасмагорія, сновидіння, оніризм, тлумачення снів.

The article considers the peculiarities of the organization of phantasmagoric visions in Max Kidruk's novel "Until the light goes out forever". The specifics of dreams in the text are studied.

Key words: phantasmagoria, dreams, onirism, dream interpretation.

Фантасмагорія як сатиричний прийом часто використовується в літературі. Вона споріднена гротеску, тобто перебільшена карикатура, коли персонаж представляється читачеві в потворних і неймовірних формах, але через це яскравіше проявляється його сутність. Фантасмагорія як нагромадження фантастичних образів може бути одним із прийомів творів, служити засобом створення особливого фантастичного, таємничого, казкового світу. Зазвичай фантасмагорія служить автору, щоб показати сутність явища, але зробити її більш явною, щоб читач не просто зрозумів, в чому вона полягає, але і побачив смішні сторони цього явища [1, с. 16]. Не випадково фантасмагорію в якості літературного прийому використовують автори, завдання яких – висміяти і розвінчати те суспільство, яке вони зображують у своїх творах.

Сучасна література досить фантасмагорична. Книги цього жанру відрізняє химерне, а часом навіть маячне бачення автора всього, що відбувається. Найчастіше, наприклад, абсолютно не зрозуміло, де або коли відбувається дія (чи то в сьогоденні, чи то в майбутньому або минулому, на яву чи уві сні, а може в свідомості героя або в якомусь паралельному світі).

Фантасмагоричні сні дівчинки-підлітка спостерігаємо у романі Макса Кідрука «Доки світло не згасне назавжди». Цей роман переплітається з декількома жанрами: містика та соціальна драма, присвячений взаємовідношенню між батьками, дітьми та близькими людьми. Також він порушує питання проблем, які виникають у підлітків, і як вони намагаються їх вирішити самостійно [3, с. 140]. Як правило, це дуже не відповідальні вчинки, адже всім маленьким хочеться здаватися дорослими. Проте, будь-яка проблема може вирішитися, потрібна лише рідна людина поруч. Такі соціальні елементи рухливо плутаються з фантасмагоричними подіями у романі.

Центром організації метафоричної системи твору є сновидіння. Читач безпосередньо потрапляє у сні головного персонажа Руті, де спостерігає не тільки зміни психічного стану героїні, а й спостерігає за перебігом подій, що відбуваються у сновидному просторі.

Фантасмагоричні сні головної героїні були двох типів: *«Перший – яскраві моменти з минулого, часто саме ті, про які Рута думала перед тим, як заснути... дівчина тільки спостерігала за собою, неначе дивилася фільм, і не впливала на те, що відбувалося... Другий тип був інакшим, більш химерним і виснажливим... У таких снах Рута немовби опинялася в цілковито занедбаній і безлюдній копії реального світу... І найважливіше – у таких снах не було сонця... Рута проживала їх начебто наяву, відчуваючи кожну хвилину... Дівчина тинялася порожнім містом, видиралася на дахи багатоповерхівок, безцільно блукала квартирами сусідів... аж доки не покидалася,*

стомлена та невиспана» [2, с. 55]. У першому типі сновидіння Рута може змінити минуле. Проте, героїня не одразу розуміє, що деякі зміни здатні впливати на сьогодення. Наприклад, виправивши оцінку 2 на 12 у журналі, то нічого не станеться. Але якщо Рута змінить «Всесвітні правила», то у другому типі сновидінь до неї приходили «істоти». І чим ближче вони наступають, тим темнішим стає світло навколо підлітка. Несучи нестримне бажання повернутися до минулого, мирного життя, Рута перестала помічати, як кожен наступний сон стає більш темнішим.

Перше розуміння Рути про те, що вона здатна впливати на реальність, була зміна кольору стін в її кімнаті, про які вона мріяла все своє дитинство: *«Заплющивши очі, Рута длубала пальцем ненависні шпалери, аж поки не впала в неспокійне забуття... і перенеслася в той самий день... Вона все ще перебувала вві сні, однак розуміла, що дещо змінилося...»*

...Сподівання на те, що сон принесе полегшення, виявилися марними. Рута проспала майже до півдня... Рута повністю розплющила очі, й тієї самої миті її підкинуло над ліжком, наче пружинами. Вона сіла, притиснула коліна до грудей і нажахано закрутила головою. Стіни... Чорнота від підлоги до стелі...

...– Ще вчора тут були шпалери. – Дівчина продовжувала шепотіти, нібито боялася, що від звуку її голосу кімната оживе та почне звужуватися довкола неї...

...– Тут не було шпалер уже три роки» [2, с. 223].

У цьому уривку автор чітко показує, що відбувається таємнича зміна, яка ніяк не впливає на оточуючих людей. Усі навколо продовжують жити так, ніби взагалі ніяких змін не відбувалося, окрім Рути.

Зрозумівши свою «силу», Рута в наступних снах переходить до більш кардинальних змін минулого. Так, уві сні вона зробила так, щоб її вагітність взагалі не починалася. Але після цього почали з'являтися так звані «істоти» в образах знайомих Рути: сестра Індія, мати Аміна, батько Григійр, колишній Лара: *«Зовні та істота була викапаний Григійр Статник – видовжене зморшкувате обличчя, вузькі плечі, округле черевце, – якби не очі... Очі істоти були вирячкуватими, без райдужок і зіниць, просто гладенькі сірі кульки, які неначе вмочили у нафту... з відкритих ділянок шкіри тієї істоти зриваються легенькі, напівпрозорі пасма чорного диму» [2, с. 249].* У таких сновидіннях з'являється страх і спроба боротьби з цими чудовиськами.

Підручник Зигмунда Фрейда «Тлумачення снів» зазначає, що сон, у якому ви намагаєтеся втекти, але зазнаєте невдачі, означає, що в житті вам треба побоюватися пасток, які вам розставили ваші вороги. Страх – якщо ви чогось боїтеся уві сні, це означає, що у вас накопичилося багато нерозв'язаних проблем у реальності [4, с. 277].

Фантазмагоричні візії у творчості Макса Кідрука, зокрема у романі «Доки світло не згасне назавжди», відхопили особливе місце, оскільки кількість художніх засобів для опису фантастичних снів це доводить. Сновидіння імітують іншу модель світу, де можна поринути в таємничий простір підсвідомості. Психологічний зміст снів та їх тлумачення є важливим для цього дослідження. Інформація з теорії сновидінь Зигмунда Фрейда допомагає краще прояснити характеристику головної героїні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бовсунівська Т. Достовірність онірокритуки та її постмодерні стратегії. *Сучасні літературознавчі студії. Онірична парадигма світової літератури. Зб. наук. праць.* Випуск 1. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2004. С. 14-22.
2. Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди: роман. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2019. 560 с.
3. Костецька Л. Жанр трилеру в творчості М. Кідрука. Науковий вісник *Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. Філологічні науки. (Літературознавство) : зб. наук. праць / за ред. О.С. Філатової. № 2 (16), жовтень 2015.* Миколаїв : МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2015. С. 133-137.

4. Фрейд З. Толкование сновидений. Київ Здоровье, 1991. 384 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Загороднюк В.С.